

19. YÜZYIL AVRUPA ROMANTİKLERİNİN 1821 MORA İSYANI ÜZERİNDEKİ SİYASİ VE KÜLTÜREL ETKİLERİ¹

Esra ÖZSÜER*

ÖZ

1789 Fransız Devrimi sonrasında Monarşinin çöküşü eşitlik, özgürlük ve adalet kavramlarının halka ait olduğu yönündeki düşüncenin ortaya çıkmasına sebep oldu. Böyle bir düşünce sistemi ilkesel olarak İmparatorluk içinde yaşayan ulusların kendi kimliklerini keşfetmesine ve ulus-devlet anlayışı ile milliyetçi olgunun doğmasına sebebiyet verdi. Nitekim akılcı düşüncenin egemen olduğu Aydınlanma Çağı ve akabinde Avrupa'da oluşan Romantik akım karşısında hiçbir imparatorluğun varlığını tek güç olarak sürdürmesi olası değildi. Böyle bir süreç elbette ki dönemin etkin gücü olan Osmanlı İmparatorluğu içinde farklı ulusların imparatorluğa karşı isyan hareketlerini de beraberinde getirdi. Balkanlar'da çıkan bu isyanlar sonucunda Osmanlı İmparatorluğundan bağımsızlığını ilk alan Yunanistan, 1821-1829 yılları arasında yaşanan isyan sürecinde en büyük desteği Avrupa'dan gördü. Antik Yunan hayranlığının hüküm sürdüğü Avrupa'da temel gündem demokrasi ve özgür düşüncenin doğduğu toprakların kendi Oryantalist düşünceleri doğrultusunda despot ve "Doğulu" saydığı Osmanlı'dan kurtarılması gerekliliği idi. Nitekim Avrupa'daki Rönesans ve Reform hareketlerinin oluşması Yunan'ın atalarından kalan bir mirasın da neticesiydi. Avrupa böyle bir bilincin ötesinde "Yunan Davasını" kendileri açısından vicdani bir mesele olarak da görüyordu. Avrupa Yunanistan'a bir özgürlük borçluymuş ve bu borcun ödenmesi için her türlü ekonomik, siyasi, kültürel ve askeri desteğin verilmesi gerekiyordu. Başta Lord Byron, Victor Hugo, Chateaubriand, Shelley gibi dönemin Romantikleri gerek verdikleri eserlerle gerek bizzat davanın içinde aktif rol alarak isyan süresince Yunanistan'a yardım ve destekle bulundular, Avrupa'nın pek çok yerinden gelen Filhelenler Antik Yunan'ı yeniden bulma ve yaratma ümidiyle geldikleri Yunan topraklarında isyana bizzat katılıp destek verdiler. Kısaca, 1821 Yunan İsyanı Avrupa ve Yunan diasporası güdümünde gerçekleşen ve Avrupalı Romantiklerin ideolojik gördüğü bir mesele olarak destek alan siyasi bir harekettir. Bu makalede Avrupa ve Romantik Akım temsilcilerinin Yunan İsyanına nasıl katkıda buldukları farklı cephelerden değerlendirilerek anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yunan isyanı, romantik akım, Filhelenler, oryantalizm

¹Bu makale 22-26 Nisan 2015 tarihleri arasında Bükreş-Romanya'da III. Uluslararası Balkan Tarihi Araştırmaları Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulmuş bildirinin kapsamı genişletilmiş hâlidir.

* Yrd. Doç. Dr., Esra Özşüer, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, ozsueresra@gmail.com

POLITICAL AND CULTURAL EFFECTS OF 19TH CENTURY EUROPEAN ROMANTIC MOVEMENT IN 1821 GREEK REVOLT

ABSTRACT

Collapsing of Monarchy after French Revolution in 1789 has caused the ideology that concept of equality, of freedom and of justice is belonged to public. This ideological system has given rise to discovering of identity of the nations who live in the empire and to concept of nation-states with nationalism. Indeed, any empire couldn't keep its existence as a single power against to the Romantic Movement that emerged during and after the Age of Enlightenment when the rational thinking was dominant. As a result of this course, rebellion movements of the different nations were emerged against to the Ottoman Empire which was the effective power of the era. After these rebellions in Balkans, Greece which was the first nation-state that gained its independence from Ottoman Empire, had had greatest support from Europe during the rebellion years of 1821-1829. The main agenda in Europe was the necessary of salvation of the lands which was the cradle of democracy and of free thought, from Ottomans which was considered as despot and "Oriental" by European orientalist ideas. Actually, emerging of renaissance and reform movements was the result of the heritage of Greek Ancestors. This "Greek Matter" was also a conscience problem for Europe beyond the consciousness of former statement. Europe was in debt freedom to Greece and every economic, political, cultural and military support should be given to Greece to pay this debt. Especially the romantics of the era as Lord Byron, Victor Hugo, Chateaubriand and Shelley were supported and assisted Greece both their works and their active roles in the action during the rebellion. Philhellenes from many places of Europe who were come with expectation to find and to recreate the Ancient Greek has supported and attended the rebellion personally. Briefly, 1821 Greek Rebellion was a political movement which was emerged by leading of European and of Greek diaspora and supported by European Romantics as an ideological matter. In this article, contribution of representatives of Europe and of Romantic Movement will be evaluated and discussed from different aspects.

Key Words: Greek rebellion, romantic movement, Philhellenes, orientalism

Giriş

18. yüzyılın ikinci yarısı Avrupa için eski düzen rejimlerine tehdit oluşturan ve temelinde özgürlük hareketi olarak simgeleşen isyan süreçleriyle doludur. Bu nedenle İngiliz tarihçi-yazar Eric J. Hobsbawm siyasi, toplumsal ve ekonomik değişimlerin yaşandığı 18. yüzyılın son çeyreğini ve 19. yüzyılın ilk yarısını bir "Devrim Çağı" olarak nitelendirir.² Ancak bu dönemin bir adım gerisinde Cumhuriyetçilerin Krallık rejimine karşı üstünlük kazandığı ve anayasal/parlamentar monarşinin kabul edildiği İngiliz İç Savaşı (1642-1651) sürecin ilk halkasını oluşturur. İngiliz Devrimi olarak da adlandırılan bu burjuva hareketini modern devrimlerin ilki saymak yanlış bir tanımlama olmayacaktır. Nitekim İngiliz Devriminden yaklaşık bir asır sonraki Amerikan Devrimi (1775-1783) On üç

² Eric Hobsbawm, *Devrim Çağı (1789-1848)*, Dost, Ankara, 2013.

koloninin Britanya İmparatorluğuna karşı yürüttüğü bir başka bağımsızlık mücadelesi olarak yüzyıla damgasını vurur. Bu bağlamda Amerikan Devrimi, İngiliz Devriminin takipçisi olarak kabul edilebilir.³ Ancak her iki devrim kendi iç dinamiklerinde politik bir restorasyon ile yeni bir siyasal ve toplumsal düzen inşa etse de evrensel boyutta etkileri sınırlı kalmıştır. Avrupa ve dünya tarihi açısından küresel etki yaratan ilk kırılma noktası “*Liberte, Egalite, Fraternite*”⁴ sloganıyla burjuvanın mutlak monarşiye direndiği, skolâstik düşünceye karşı durduğu, feodal ayrıcalığın son bulduğu, aristokrat sınıfın ve kilise egemenliğinin gücünü halk iradesine bıraktığı münferit bir hadise olan 1789 Fransız Devrimi’dir. Fransız Devrimi kendisinden sonraki devrimleri etkilemesi ve pek çoğuna rol model olması bakımından İngiliz ve Amerikan Devrimleri gibi bölgesel kalmamış kitlesel nitelikli tek toplumsal devrimdir. Etkileri Kıta Avrupa’sı dışında tüm dünyaya yayılan Fransız Devrimi’nin çıkış noktası her ne kadar ekonomik olsa da, çünkü eski rejim (*ancien régime*) burjuvanın iktisadi ve sosyal menfaatlerine engel olmuştur,⁵ sonuçları sosyolojik ve politiktir. Nitekim Karl Marx da sınıfsal temelli eleştiriyile yaklaştığı Fransız Devrimi’ni yeni bir toplumsal düzenin zaferi olarak görür.⁶ Hobsbawm’ın “ekümenik” gördüğu Fransız Devrimi yaydığı ilkelere paralel olarak monarşi ve otoriter rejimleri parçalayıp iç haznesinde farklı etnik ve dini kimlikleri barındıran imparatorlukların da sonunu hazırlamıştır. Böyle bir sonun akabinde ulus-devletlerin ortaya çıkış süreci ve egemenliğin sadece ulusa ait olduğu bilinci yeni bir siyasal düzenin de inşasını beraberinde getirir. Bu yeni siyasal değişimin yarattığı siyasi düzen milliyetçilik ideolojisi temeli üzerine kurulu ulus-devlet politikalarının oluşumu için de başlıca zemini hazırlar. Artık her cemaat ulus olma bilinciyle milli kimliklerinin farkına vararak bağımsız devlet olma/kurma yönünde radikal adımlar atar. Hiç şüphesiz 19. yüzyıla damgasını vuran milliyetçilik ideolojilerinin ana damarına kan akışı 18. yüzyılın ikinci çeyreğinden sonraki devrimlerce pompalanmıştır. Her devrim sadece ortaya çıktığı toplumun yazgısını değiştirmekle kalmamış aynı zamanda evrensel anlamda pek çok siyasal değerın kökten değişimine de sebebiyet vermiştir. Ekseriyetle üzerinde durulması gereken konu sadece Fransız Devrimi ile değişen ya da yeniden inşa edilen dünya düzeninin olmadığıdır. Her devrim bir diğerini tetikler nitelikteki bir dizi zincir halkasıdır. Çünkü Carr’ın da ifade ettiği üzere “*tarih bir süreçtir ve süreçten bir parça çıkarılıp sadece o parça incelenmez, her şey tümüyle birbirine bağlıdır.*”⁷ Dolayısıyla 18. ve 19. yüzyıla damgasını vuran devrimler, özellikle Fransız Devrimi, aslında sadece Ortaçağın sona erdiği Avrupa tarihini ve bu tarihi oluşturan Aydınlanmanın küresel dünya üzerindeki etkilerini anlamamız açısından büyük öncelik taşımaktadır.

³ Böyle bir teorinin temel çıkış noktası Amerika Birleşik Devletleri ile İngiltere arasında kurulan tarihsel bağdadır. Daha fazla dinsel özgürlüğün ve ekonomik refahın hayaliyle İngiltere’den ayrılan püritenler yeni kıta Amerika’da İngiltere’ye bağlı koloniler kurmuş ve sonrasında bu On üç koloni, İngiltere’nin 1689 Haklar Bildirgesi’nden etkilenerek edinilmiş benzer kazanımların kendileri için de uygulanma talebi ile ayaklanmıştır. Bir başka ifadeyle Amerikan devriminin beslendiği siyasal kültürün kökeni İngiltere’dir.

⁴ Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik.

⁵ Albert Soboul, *1789 Fransız İnkılâbı Tarihi*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1969, s. 697.

⁶ Karl Marx, “The Bourgeoisie and the Counter-Revolution”, David Fernbach (edit), *The Revolutions of 1848*, Hammondswoth: Penguin Books, London, 1973.

⁷ Edward Hallett Carr, *Tarih Nedir?*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 42.

Böylesi bir etki de devrimleri tekil toplumlara ait olmaktan çıkarıp dünya tarihine indirgeyen oluşumlar olarak algıya sunar.⁸ Tüm bu devrimler yenedünya düzeninin inşa edilme çabası biçiminde düşünülebilir.

Fransız Devrimi diğer devrimlerden bağımsız bir olgu olarak incelendiğinde 19. yüzyıl Avrupası üzerinde sadece siyasal restorasyon gerçekleştirilmemiş aynı zamanda düşünce iklimi üzerinde de etkin bir değişime olanak sağlamıştır. 19. yüzyılda başlayan uluslaşma sürecinin tetikleyici unsuru olan Fransız Devrimi ülkelerin sömürgeci düzene karşı kendi bağımsızlıklarını savunma yolunda diğer halklarca kendisine örnek seçilmiştir. Artık insan hakları, özgürleşme, halkın kendi kaderini tayin etme hakkı Aydınlanma çağıının getirdiği Rasyonalizm/Akılcılık ile tek bir potada eritilerek yeni yüzyılın temel ilkesi olarak kabul görmüştür. Düşünsel çeşitliliğin en yoğun yaşandığı bu yüzyıl edebî, felsefi ve siyasal akımları etkisi altına alan Romantizm ve Pozitivizm akımlarını doğurarak Fransız Devriminin beraberinde getirdiği fikirlerden destek almıştır. Sonuç olarak Fransız Devrimi, diğer Devrimlerin yarattığı hak ve özgürlük mekanizmasındaki son dişli olarak 19. yüzyılda pek çok ayaklanma ve isyanın başlaması yönünde itici bir güç sağlamıştır.

1. 18. Yüzyıl Yunan Aydınlanması ve Avrupa Konjonktürü

18. yüzyıl sonrasında Osmanlı İmparatorluğu'ndaki kurumsal çatının ve politik bağların deformasyonu Balkan Yarımadası'nın kültürel ve sosyal mozaikini oluşturan farklı etnik grupların yeni bir sosyal şekillenme ve Batı tarzı bir sisteme sahip olma talebini doğurmuştur. Döneme ait iki önemli tarihi olay, Pasarofça (1718) ve Küçük Kaynarca (1774) Antlaşmaları, neticesinde Balkanların kuzey bölgesinde, Tuna Beyliklerinde ve Yunanistan'ın kuzeyinde ticari faaliyetler artmış, böyle bir hareketlilik de ekonominin gelişmesi yönünde uygun zemini hazırlamıştır.⁹ 18. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı İmparatorluğu'na ait Balkan topraklarında tüccarlık yapan burjuva sınıfının ticaret eksenli yaptığı seyahatler Avrupa ile ekonomik, sosyal ve kültürel bir ağ kurulmasını sağlayarak Aydınlanma etkisinin bu topraklarda da adım adım yerleşmesini sağlayan motor gücü oluşturmuştur. Yönünü Avrupa'da filizlenen sosyal ve kültürel gelişime dönen Balkanlar, Reform ve Rönesans'ın miras bıraktığı Aydınlanma hareketiyle kendine imparatorluktan bağımsız yeni bir gövde oluşturur. Bu gövdenin etkin organı ise dini kimliğin dışında keşfedilen "milli kimliktir."¹⁰

⁸ Ahmet Çiğdem, *Toplum: Kavram ve Gerçeklik*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 54.

⁹ Burada özellikle bahsedilmesi gereken bir konu da Fenerlilerdir. 1699 Karlofça Antlaşması ile gerileme sürecine giren Osmanlı, dış güçler karşısında bürokratik meselelerde faaliyet gösterecek usta diplomatlara ihtiyaç duymaya başladı. Osmanlı dış politikasının yürütülmesinde etkin rol oynayan bu diplomat grubunu da baş tercümanlık bürosunu tekelinde bulunduran Fenerliler oluşturuyordu. Fenerliler aynı zamanda Osmanlı donanmasının amirali Kaptan Paşa'nın da tercümanlığını yapıyordu. Böylesi bir yetkiyi ellerinde bulundurmaları Osmanlı donanmasına pek çok denizci veren Yunanların yaşadığı Ege Denizi adalarının da *de facto* valileri olarak davranmalarını sağlamaktaydı. 18. yüzyılda Tuna'nın Eflak ve Boğdan eyalet yöneticiliği Fenerlilerin denetimi altında bulunduğundan Yunan Aydınlanmasında önemli rol oynayan Fenerliler, İmparatorluk içerisinde ekonomik ve siyasi gücü elinde bulunduran zümre idi. (Richard Clogg, *Modern Yunanistan Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s. 35).

¹⁰ Fransız Devrimi sonrasında ortaya çıkan milliyetçi ideoloji ulus-devlet süreçlerini başlatan bir mekanizma görevi görmüştür. Seton-Watson ulus tanımını yaptığı makalesinde Balkan coğrafyasında ortaya çıkan ulusları 3. Kategori içine dâhil eder. Bu kategoride yer alan ulusların ortak özelliği önce ulusu sonra devleti oluşturmalarıdır. Balkan ulusları da önce milli kimliğinin ayrımına varıp ulusu oluşturmuş sonraki aşamada Osmanlı İmparatorluğu'na karşı yürüttükleri isyan hareketleri sonunda

17. yüzyılda Batı toplumunda gelişen Aydınlanma, Balkan coğrafyası içinde yer alan Yunanlar için de yeni bir dönemi beraberinde getirir. Yunan kaynaklarınca Neoteris Ellinismos (Çağdaş Dönem Yunanlılık) olarak geçen bu dönem özellikle İtalya'daki Rönesans hareketlerinin etkisi altında yeni bir biçim alır. Osmanlı bürokrasisinde siyasi güç odaklarından biri olan Fenerliler¹¹, Avrupa'da tahsil gören Yunanlar ve Yunan Aydınlanma hareketiyle özdeşleşen Adamantios Korais, Rigas Velestinlis gibi Yunan aydınlar özellikle Fransız Devrimi sonrasında oluşan Romantizm akımının ruhu ile Yunan Aydınlanma hareketi içerisinde aktif rol edinirler. Yunan Aydınlanma dönemini besleyen ana damarlardan biri Antik Yunan geçmiştir. Ancak Batı'nın keşfi ile yeniden şekillenen Antik Yunan kültür mirası, Çağdaş Batı düşüncesinin nüfuz ettiği kadar ön planda olamamıştır. Eski medeniyet ve muasır medeniyet olma sorunsalında Yunan Aydınlanmacılar Aristoteles öğretisinin yanına Locke ve Newton gibi Batılı aydınları da alarak yönünü eskiden de kopmadan tamamen çağdaş olana çevirmişlerdir. Çünkü ünlü Yunan aydını İosipos Moisiiodaks ifadesiyle “*Bugünkü Avrupa bilimsel anlamda eski Yunanistan'ın da ötesindedir.*”¹² Fransız Devrimi ile tüm dünyaya yayılan özgürlük, eşitlik, insan hakları gibi ilkeler artık Yunan Aydınlanmacıları için de dört yüz yıllık esaret olarak tanımladıkları Turkokratia'ya (Osmanlı hâkimiyeti) karşı bağımsızlık hareketini oluşturma nedenidir. Avrupa'da fırtına misali esen bu özgürleşme duygusu Balkanlar'da Avrupa'nın doğusu sayılan Yunanistan için de kaçınılmaz sonudur. Nitekim Fransız Devrimi'nden hemen sonra ortaya çıkan Romantik akım Avrupa'nın Yunanistan ile duygusal bir bağ kurmasına da etki edecek güçte bir duygu zinciri oluşturmuştur. Perikles dönemi Atina'sından öğrendikleri demokrasi ve özgür düşünceyi artık doğduğu topraklara iade etme zamanı gelmiştir.¹³ Batı'nın gözünde Osmanlı İmparatorluğu'na karşı yürütülen 1821 Mora isyanı gerek Avrupa'nın gerek Yunan Aydınlanmacılarının düşünce birliği ve ortak çabası ile gerçekleşmiş devrimsel bir hareket olarak görülmüştür. Çünkü dünya konjonktürüyle eşgüdümlü tek düşünce dönemin de mevcut sloganı olan “*liberte*” ideolojisidir. Nitekim Fransız Devrimi'nin ateşli savunucularından biri olan Yunan aydın Rigas Velestinlis'nin de ifade ettiği gibi “*bir saatlik özgürlük, kırk yıllık köleliğe yeğdir!*”¹⁴

devleti kurmuşlardır. (Hugh Seton-Watson, “On Trying to be a Historian of Eastern Europe”, Dennis Deletant&Harry Hanak (edit), *Historians as Nation-Builders*, Macmillan Press, London, 1988, s. 10).

¹¹ Yunan Aydınlanması içinde en önemli isimlerden biri Fenerli Mavrokordatos ailesidir. Batı tarzı düşünce biçimi ile öne çıkan bu aile fertleri dönemi aydınları arasında yer alır. Batı edebiyat eserlerinden Fénelon'un “Telemachus'un Maceraları”, “Cervantes'in Don Kişot” ve Moliere'in sayısız eserini Yunancaya çevirmişlerdir.

¹² Pashalis Kitromilidis, *İosipos Moisiiodaks, Oı suntetagmenes tis valkanikis skepsis ton 18 aiona*, Morfotiko İdrima Ethnikis Trapezis, Atina, 1985, s. 330.

¹³ Özellikle Türklerin “Ksenophon, Sokrat, Sophokles ve Evripides'in ülkesi” olan Yunanistan'dan kovulması söylemi, felsefi oryantalizmin başlıca kaynaklarından biri olan Filhelenizmin temelidir. (Onur Bilge Kula, *Batı Felsefesinde Oryantalizm ve Türk İmgesi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 34.)

¹⁴Rigas Velestinlis, Thourios (Savaş Türküsü), 1797. (Clogg, a.g.e., s. 46).

2. Ortaçağ Avrupa'sının Siyasal Evrimi İçinde Filhelenizm¹⁵

Çağdaş Yunanca bir kelime olan Filhelen, eski Yunanca tabiriyle Filellin, Yunancada *filos* (dost) ve *Ellinas* (Yunan) kelimelerinin birleşmesi ile oluşan ve Yunan dostu anlamına gelen bir isimdir. Türkçede Yunanperver olarak karşılık bulan bu kelime Yunan'a ve Yunan ile bağlantılı olan her şeye derinden sevgi besleyen kişileri tanımlamak amacıyla kullanılır. Tarihte Filhelenler Yunan'a karşı olan bu sevgilerini gerek sözlü gerek yazılı olarak verdikleri eserlerle ortaya koymuşlar ve bu doğrultuda oluşan Filhellenizm akımını oluşturmuşlardır. Avrupa'da Filhelenizm'in bir akım olarak en etkin olduğu dönem 1821 yılında başlayan ve bağımsızlık mücadelesi olarak görülen Mora isyanıdır. Bu dönemde "Yunan Meselesi'ne"¹⁶ (Elliniko Zitima) gösterilen derin sevgi, maddi-manevi her tür yardım ve destek, Filhelenizmi kökten besleyen unsurlar olarak karşımıza çıkar. Filhelenizm kendini sadece Yunan bağımsızlık mücadelesindeki silahlı destek olarak göstermemiş aynı zamanda dönemin sanat ve edebiyat eserlerine de derinden etki etmiştir. Özellikle Filhelenizm akımını oluşturan Filhelenlerin Antik Yunan kültürüne duydukları aşırı hayranlık Filhelenizm'in de Antik Yunan ruhunun kökleriyle direkt bağlantılı olduğu sonucunu çıkarır. Filhellenizm içgüdüsel bir sevgidir¹⁷ ve bu sevgi ve hayranlığın kökleri de Antik Yunan kültürüne dayanmaktadır. Kurulan bu ilişkiyle 1821 Mora isyanında yer alan Filhelenler bu kültürün mirasçıları saydıkları Yunanlara madden ve manen yardım etmişlerdir.

Filhelenizm terimi 19. yüzyılda ortaya çıkmış bir ifade olmayıp kökleri Milattan önceki döneme kadar uzanmaktadır. Tarihin eski ve yeni dönemlerinde Filhelen ifadesine benzer başka tanımlamalar da olmuştur. Örneğin, Filopersis (Persperver), Filomakedon (Makedonperver), Filolakon (Spartaperver), Filoromeos (Romaperver), Filorosos (Rusperv) ve Filoturkos (Türkperver) bu tanımlamalara örnek teşkil edebilir. Ancak hiç biri tarihte Filhelen'in yarattığı etkiye sahip olamamıştır. Antik çağda Filhelen, Yunanistan'a büyük bir sevgiyle bağlı olan ve Yunan'a sempati duyan vatansever yabancılar için ya da bizzat Yunanların kendileri için de kullanılmıştır. Bunun dışında, tamamı Yunan nüfusundan oluşmayan ülkelerin kralları da Filhelen olarak tanımlanmıştır. Çünkü bu krallar kendi içlerinde

¹⁵ Türkçede Yunanperverlik olarak çevirebileceğimiz kelime, böyle bir kullanımda ortaya çıkacak olan anakronizmden (kavramların yanlış dönemler için kullanılması) dolayı orijinal ifadesine sadık kalınmış ve makalede Filhelenizm olarak yer almıştır. Filhelen kelimesi ise makalede anlamının açıklayıcı olabilmesi göz önünde tutularak Yunanperver olarak çevrilmiş ancak orijinal metine sadık kalınarak Filhelen ifadesinin kullanımı tercih edilmiştir. (y.n.)

¹⁶ Osmanlı Devletinde "millet" sistemi etnik kimlik üzerinden değil dini kimlik üzerinden ayrım göstermekteydi. Bu nedenle Yunan, Ermeni, Yahudi tebaanın Osmanlı Devleti içinde kimliği gayrimüslim olarak nitelendiriliyordu. Ancak Fransız Devrimi'nden sonra gelişen ve etnik kimliğe dayanan ulus bilinci pek çok millet kendi ulus devlet süreçlerini başlatarak İmparatorlukların parçalanma süreçlerini başlattı. Bu süreç pek çok farklı etnik kimliğin bir arada olduğu Osmanlı Devleti'nde bağımsızlık mücadelesi hareketiyle kendisine karşı ayaklanacak etnik grupları oluşturdu. Kendilerini artık Osmanlı Devleti içinde diğer Ortodokslardan farklı görmeye başlayan Yunanlar, etnik kimliklerini dini kimliklerinin önünde tutarak Osmanlı Devletinden bağımsız bir Yunanistan hazırlıklarına başladılar. Adamantios Korais ve Rigas Feraos gibi önemli Yunan Aydınlanmacıları önderliğinde oluşturulan Yunan milli kimlik bilinci akabinde 1821 Yunan İsyan'ı başladı. Yunan dili, milli kimliği ve Ortodoks dini üçlemesiyle Osmanlı Devleti'nden bağımsız bir Yunanistan fikri Yunan tarih kaynaklarıncı Elliniko Zitima/Yunan Meselesi olarak geçmektedir. (Ioannis S. Kalipoulos, *To elliniko zitima (1797-1821)*, University Studio Press, Atina, 2011).

¹⁷ Babis Anninos, *İ Filellinestou 1821*, Ekdoseis Galaksia, Atina, 1925, s. 7.

Yunan'a karşı büyük bir sevgi barındırmışlar ve aynı zamanda kendilerini de bir Yunan gibi hissetmişlerdir. Bu kralların çoğu ya Yunan köklerine sahiptir ya da çok fazla Yunan kültürü tesiri altında kalmışlardır. Örneğin MÖ 479 yılında Yunanlar ve Persler arasında geçen Plataea Savaşında¹⁸ Makedonya, Thrak, ve Sikelia Kralları Yunanların yardımına koşmuş ve bu savaşta Perslere karşı Yunan tarafında yer alarak yardımcı olmuşlardır. Tarihin babası olarak kabul edilen Herodot ilk defa Yunanlar ile hiçbir kan bağı olmayan Mısır Firavunu Amasis'ten Yunan dostu ve hamisi olarak bahsetmiş ve onu bir Filhelen olarak nitelendirmiştir.¹⁹ Böylece ilk defa Filhelen kelimesi kökeni Yunan olmayan yabancı biri için de kullanılmış olur. Yine Herodot'un bahsettiği üzere Pers kralı Kyros da Antik Yunan kültürüne hayran bir başka Filhelendir.²⁰ M.Ö 4 yüzyıla kadar Filhelen terimi sadece Yunan kültürüne sevgi besleyen ve bu kültürün sürdürülmesini sağlayan yabancılar için kullanılıyorken bu yüzyılla birlikte vatansız Yunanlar için de kullanılmaya başlanmıştır. Yunanistan'ı oluşturan farklı şehir/site devletlerinin (Atina, Sparta, Korint, Megara, Argos) kendi şehirlerinin dışında tek bir Yunan coğrafyasına ait olma ve yine Pers saldırılarına karşı birlik oluşturma hissi bu terimin sıklıkla kullanılmasına sebebiyet verir. Antik Yunan döneminde önemli hatiplerden biri sayılan Atinalı İsokratis, "Panigiriko" ve "Panathinaiko" adlı iki eserinde de Pers saldırılarına karşı yiğitçe direnen Atinalıları Filhelen olarak nitelendirmiştir. Yine bir başka eseri "Evagoras'da" Fenikeliler Yunan kültürünü ve eğitimini benimsemiş Filhelenler olarak gösterilir. Platon (Eflatun) da pek çok ifadesinde Yunan şehir devletlerinin bir arada olma gerekliliğini Filhelen ruhuyla açıklar. Helenistik dönemde Mısır ve Asya ülkelerinin başka krallarına da Filhelen denmiştir. Bu kralların Filhelen olarak adlandırılmasının nedeni Yunan alfabesini ve Yunan sanatını korumuş olmalarından kaynaklanmaktadır.²¹ Helenizmi büyük bir coğrafyaya yayan Büyük İskender'in ölümünden sonraki dönemde ise krallar bastırdıkları paraların üzerine kendi resimleri ile birlikte büyük harflerle ΦΙΛΕΛΛΗΝ (ΦΙΛΕΛΛΗΝ) yazdırmışlardır. Çünkü bu yazılı ibare o dönemde kendilerine üstünlük sağlayan bir sıfat olarak görülmektedir.²² Helenistik dönemden sonraki Roma döneminde de Filhelen ruhu etkisini sürdürmüş ve korumuştur. Her ne kadar Yunanlar Romalıların işgaline uğramış olsa da, Roma kültürü özde daha çok Antik Yunan kültüründen etkilenmiş bir kültürdür. Romalı kralların pek çoğu Yunan eğitimi almış kişiler olmalarından dolayı Yunan kültürünü çok yakından tanıma

¹⁸Plataea Savaşı, Antik Yunanistan'da yapılan son büyük Yunan-Pers savaşıdır. MÖ 479 yılında Perslere karşı Sparta, Atina, Korint, Megara gibi Yunan şehir devletleri arasında gerçekleşmiştir. (Simon Hornblower&Anthony Spawforth (edit), *The Oxford Classical Dictionary. The Ultimate Reference Work on the Classical World*, Oxford University Press, Oxford, 1996, s. 1189-1190).

¹⁹"Amasis bir Yunanperverdi ve bunu özellikle Mısır'a giden bazı Yunanlara da ispat etti. Onlara yaşamları için şehir verdi ve yerleşmek istemeyip sadece deniz ticareti yapmak isteyenlere de tanrıları için sunak ve tapınak inşa etsinler diye yer verdi".(Herodot, *Biblio/İstoria II*, Eferpi 178, http://gfragoulis.blogspot.com.tr/2010/09/blog-post_22.html, Erişim Tarihi: 10 Nisan 2015).

²⁰Daha fazla bilgi için bkz: Gavril Suntomorou (edit), *Herodot, Biblio/İstoria I*, Zitros, Atina, 2009.

²¹Leonidas Manolopoulos, *İ Genesi kai oi proteis xriseis tou haraktirismou "Filellin" kata tin arhaiiki kai klasiki epohi*, Egnatia, C. II, Selanik Aristoteles Üniversitesi, Selanik, 1990, s. 206-224.

²² Yunan şair Kavafis bu döneme ait topladığı para koleksiyonunda da Filhelen krallardan ve bu krallar adına bastırılan sikkelerden bahsetmektedir. Hatta bazı şiirlerini bu sikkeler üzerinde yer alan krallardan aldığı ilham ile yazmıştır. Daha fazla bilgi için bkz: Stefanos Yerulanos, *K.P. Kavafis-Apokrifi Istoria*, Miltos, Atina, 2014.

olanağına sahip olmuşlar ve bu kültürün yoğun etkisi altında kalmışlardır. Bu sebeple pek çok Roma kralı da bazı kaynaklarda Filhelen olarak tasvir edilir. Örneğin Roma imparatoru Marcus Aurelios²³ Yunan etkisinin yoğun izlerini taşıyan eski bir Roma İmparatorudur.

Helenistik dönemden sonra eski Roma'da Hıristiyanlık ile birlikte Antik Yunan ruhunun ateşi de yavaş yavaş sönmeye başlar. Artık özgür düşüncenin temsili olan Antik Yunan'ın yerini kendisine göre daha kuralcı ve kısıtlayıcı Hıristiyanlık dini alır. Hıristiyanlık ile birlikte Antik Yunan kültürünün parlaklığının azaldığı Bizans döneminde ise Filhelenizm etkisini yavaş yavaş kaybeder. Yazar Babis Anninos, "1821'in Filhelenleri" adlı kitabında Osmanlı'nın 1453 yılındaki İstanbul kuşatmasında Avrupa'nın Bizans'a beklenen yardımı sağlamamasını özellikle Bizans döneminde Filhelen ruhunun olmamasıyla açıklar. Yazar Babis'e göre Antik Yunan kültürünün düşüşe geçtiği bu dönemde Filhelenizm düşüncesinden uzaklaşan Avrupalı, kuşatmaya gereken desteği vermeyerek kayıtsız kalmıştır.²⁴ 29 Mayıs 1453 tarihinde Bizans'ın Türkler tarafından fethedilmesi sadece bir çağın kapanıp yeni bir çağın başlamasına neden olmaz, aynı zamanda yeni bir dönemi de beraberinde getirir. Bu tarihi olay Helenistik dönemden temel taşı sayılan ve Avrupa'da karanlık çağı temsil eden Ortaçağ'da tamamen unutulmuş Antik Yunan kültürünün yeniden keşfedilmesine vesile olur. Rönesans ve Reform ile kabuk değiştiren Avrupa'da skolastik düşünce yerini Kant ve Descartes gibi aydınların öğretilerinin benimsendiği, akılcı düşüncenin egemen olduğu Aydınlanma dönemine bırakır.

1789 Fransız İhtilali ile yeniden canlanan Antik Yunan kültürü, Avrupalılara demokrasi, özgürlük ve eşitlik gibi Antik Yunan kültürüne bağlı kavramları bir kere daha hatırlatmakla kalmayıp aynı zamanda despotizme karşı insanların içindeki ihtilal ruhunun alevlenmesine de sebebiyet verir. Tüm bu oluşum beraberinde Filhelen duygularının Avrupa'da tekrar hayat bulmasını sağlar. Başta Britanya, Fransa, Almanya ve İtalya gibi dönemin güçlü Avrupa devletleri 1821 Mora isyanına sadece parasal, sanatsal ya da savaş malzemelerinin sağlanması açısından destek vermez aynı zamanda Yunanların bağımsızlık mücadelesi olarak gördüğü bu davanın coşkun ruhunu Avrupa'ya yaymak için de özverili bir çaba harcar. Isokrates ve Platon gibi büyük düşünürlerden sonra ilk defa Filhelen terimi Yunan Aydınlanmasına verdiği ekonomik ve bilimsel destekle tanınan Yunan yazar ve akademisyen İosipos Moisiidakas'ın 1781 yılında Viyana'da basılan *Theoriatıs Geografias/Coğrafya Teorisi* adlı kitabında yer alır. Moisiidakas eserinde İstanbul, İzmir ve Selanik gibi büyük sahil beldelerinde yaşayan Yunanların İngilizler ile yaptığı silah ticaretini, İngilizlerin göstermiş olduğu Filhelenizm ruhu ile açıklar.

²³ Roma İmparatorlarının en büyüklerinden biri olan Marcus Aurelius aynı zamanda önemli bir stoacı filozoftur. Doğa ve İnsan üzerine düşüncelerin yer aldığı ve Yunanca kaleme aldığı "Kendime Düşünceler" (Ta Eis Eauton) adlı eseri eskiçağın önemli felsefi metinlerinden biri olarak adlandırılır. Eserde Epiktetos ile Epikuros gibi Yunanlı filozofların etkileri büyük ölçüde görülmektedir. (Marcus Aurelius, *Kendime Düşünceler*, Oda Yayınları, İstanbul, 2009).

²⁴ Anninos, *a.g.e.*, s. 11.

2.1. Filhelen Komitelerinin Kurulması ve İşlevi

18. yüzyıl sonrası Avrupa'da özellikle Fransız İhtilali ile değişen siyasi ve kültürel yapı Romantik akımın da²⁵ etkisiyle Filhelen duygularını yeniden canlandırır. İhtilal sonrasında özgürlükçü düşünce yapısının etkileri özellikle Fransa başta olmak üzere diğer Avrupa toplumlarında da duyarlılığı arttırmış ve özgürlüğün önündeki her tür engel coşkulu bir başkaldırı ile karşılanmıştır.²⁶ Avrupa'yu etkisi altına alan Romantik akım sayesinde toplumun her kesimi 1821 Yunan davasında etkin rol üstlenerek maddi ve manevi açıdan büyük destek vermişlerdir.²⁷ Özellikle Romantizmin getirdiği millet olma bilincinin ortaya çıkmasıyla şairler, yazarlar, ressam ve heykeltıraşlar 1821 Mora isyanını konu alan sanat eserleriyle,²⁸ Aristokrat bayanlar dokudukları Yunan bayraklarıyla, farklı partilere mensup siyasetler Yunanistan lehine yaptıkları siyasi demeçlerle,²⁹ gazeteler ihtilalci kişiler³⁰ hakkında yazdıkları övgü dolu haberlerle Filhelen ruhunu yaşatmaya çabalamışlardır. İnsan,

²⁵ Mutlak krallık döneminde varlık gösteren Klasisizm akımı rejim ve toplum konularını tartışmaktan uzak sanatçıların keskin ahlak kurallarıyla sınırlandırılmış bir dönemin ürünüydü. Fakat Fransız İhtilali ile yıkılan mutlak monarşi sonrasında Klasisizm yerini hürriyet, demokrasi ve ferdiyetçilik kavramlarını barındıran Romantizm akımına bıraktı. 19. Yüzyılın ilk yarısında Klasisizme tepki olarak ortaya çıkmış bir akımdır. (Kaynak: Yusuf Çotuksöken, *Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Cem Yayınları, İstanbul, 1992, s. 155).

²⁶ Romantizm akımının en önemli özelliklerinden birisi coşkun duyguların ve heyecanların hayal dünyasıyla beslenerek dile getirilmesidir. Bu nedenle Fransız İhtilali gibi bir devrim sonrasında toplumsal koşulların değişmesi beraberinde toplumsal yazgının da değişmesine olanak sağlamıştır. Var olan yazgının değişmesi bu dönemin birincil çabasıdır. (Tahsin Yücel, "Fransız Coşumculuğu", *Türk Dili Dergisi*, Yazın Akımları Özel Sayısı, S. 349, Ankara, 1981, s. 60).

²⁷ Dünya'da Yunan Ayaklanması ve özgür Yunan devletini tanıyan ilk ülke 1822 yılında Haiti, olmuştur. 1804 yılında Haiti'de zenci köleler Fransız sömürgeciliğine karşı ayaklanarak bağımsızlıklarını almışlar ve Amerika kıtasında Amerika'dan sonra özgürleşen ikinci ülke olmuşlardır. Sömürgecilğe karşı kazanılmış özgürlük ruhu ile Haiti, Mora isyanına destek vermek amacıyla bölgeye asker desteği vermiş ve satıp silah almaları için tonlarca kahve göndermiştir. (Grigoris Zorzos, *İ Aiti kai i Elliniki Epanastasitou 1821*, Create Space, Atina, 2010).

²⁸ Yunan bağımsızlık mücadelesi ruhunu destekleyen eserlerin en önemlilerinden biri Fransız ressam Eugène Delacroix'in bugün Louvre müzesinde sergilenen "*İ Sfagi tis Chiou*" (*Sakız Adası katliamı*) adlı eseridir. Ressam, bu tablosunda, 1822 yılında Sakız Adasındaki isyanı bastırmak için adaya giren Osmanlı ordusunun Yunanları öldürmesini resmetmiştir. Yine aynı ressam "*İ Ellada sta eripia tu Mesologgiu*" (*Mesolongi yıkıntılarındaki Yunanistan*) "*Efippos Ellinas agonistis*" (*Yunan atlı savaşçısı*), "*İ Maxi tu Giauri me ton Pasa*" (*Gavurun Paşa ile savaşı*) adlı tablolarıyla Yunan davasına sanatıyla destek vermiştir. Mora isyanı destek veren sanatçıların en önemli temsilcilerinden bir diğeri de Victor Hugo'dur. Bu ihtilale ait kahramanlıkları ve yaşanan acıları anlatan eserlerini "*Anatolika Asmata*" adlı kitabında toplamıştır. Hugo'nun en önemli eserlerinden biri Sakız Adası olaylarından etkilenip kaleme aldığı "*Mikro Ellinopulo*" (*Küçük Yunan Çocuğu*) adlı şiiridir. Viktor Hugo'nun 1821 Mora isyanı ile ilgili şiirleri arasında "*Navarino*", "*Enthousiasmos*", "*Kanaris*", "*Lazarra*" gibi örnekler de mevcuttur. Chateaubriand ise yazdığı "*Odiporiko*" adlı şiir ile isyana sanatsal destek veren bir diğeri isimdir.

²⁹ Bunun en güzel örneği Fransız yönetici Charles Fabvier'in Fransa meclisinde yapmış olduğu konuşmadır. Bu konuşmada Avrupa'nın Yunanistan'daki bağımsızlık mücadelesine ne kadar önem verdiği vurgulanır. "*Mesolongi'nin içinde bulunduğu durum biz Avrupalıyı hayranlığın son noktasına ulaştırdı. Bizler bütün bir ulusun ölüme ya da bağımsızlığa yürüyerek ilerlediğini gördük. Tüm Avrupa böyle bir durum karşısında saygı ve sevgi beslemektedir. Halk bir şey istediğinde bu Tanrı buyruğudur. Avrupa halkaları bu mücadelede kralların Yunanistan'a yardım etmesini istedi krallar da bu isteği Tanrı buyruğu addedip yardım elini uzattı. Ve Yunanları özgür bir devlet olarak kendi aralarına almaya karar verdi.*" (Anninos, a.g.e. s. 16).

³⁰ Yunan aydınlanmasında önemli rol oynayan Rigas Velestinli başta olmak üzere Kolokotronis, Papaflessas, Androuços, Nikitaras, Makrigiannis, Katsantonis, Andrutsos, Diakos, Zaharias gibi kleftler 1821 Mora isyanında yer alan önemli isimlerdir.

[ben] hürriyetini merkeze alan Romantizm, Avrupa'nın despotizme karşı özgürleşme hareketi olarak gördüğü Yunan davasında motive edici gücü oluşturur. Örneğin Amerikan Cumhurbaşkanı James Monroe 1822 yılında Amerikan meclisinde yaptığı konuşmada Antik Yunan torunlarının özgürlük mücadelesindeki haklılığını şu sözlerle dile getirir: “Yunanistan’da yaşanan olayları takip eden birinin üzülmemesi mümkün değil. Yunanistan ismi insanın akıl ve kalbini en tatlı ve yüce duygularla dolduruyor. Eski Yunandaki sanatı, uygarlığı, vatan sevgisini, özgürlük aşkını ve sadakatini tanyor, biliyoruz. Bu yüce ülkenin böyle bir karanlığın altında yok olması tüm insanlık adına büyük bir üzüntü kaynağıdır ve eski atalarının izlerini bu derece taşıyan bir halkın yeniden ortaya çıkması Amerika’nın bu davaya hayranlık ve sevgi duyma sebebidir.”³¹ Yine Fransız diplomat Chateaubriand Fransa meclisinde yaptığı konuşmada Fransa’yı akılda ve sanatta Antik Yunanistan’ın ilk doğan kızı olarak niteleyerek, bu bağımsızlık mücadelesinde Yunanistan’ın yanında yer almayı bir ahde vefa sayar. Nitekim Avrupalı için Romantik dönemin en önemli olgularından biri de “ahde vefa” duygusudur.³² Bu vefanın kökleri Avrupa’nın Antik Yunan ile kurduğu bağlara dayandığı için her defasında Avrupa Yunanistan’daki mücadelede birliği sağlamak için vefa duygusunu her koşulda bir propaganda aracı olarak kullanmıştır. Örneğin Fransa’da Strazburg Sanat ve Bilim Akademisinin düzenlediği konferansta ünlü Yunan tarih uzmanı J.G. Schweighhauser, Yunanistan’ın tüm sanat, bilim ve felsefe dallarının oluşumundaki sonsuz katkılarını hatırlatarak bugünkü ayaklanan Yunanlara “Avrupa’nın Antik Yunan ruhu hatırına” destek vermesi gerekliliğini bir ödev addeder.³³ Yine Rus yazar Puşkin, Yunanları “Leonidas ve Themistoklis” torunları olarak nitelendirir. 1821 Mora isyanına büyük bir hayranlık duyan Puşkin sadece yazdığı eserlerle desteğini göstermez aynı zamanda sahip olduğu mal varlığını silah ve cephane almak için satarak maddi anlamda da bu isyana katkıda bulunur. Puşkin, yakın arkadaşı B. A. Davidoff’a yazdığı mektupta Yunan davasına destek verdiğini gösteren övgü dolu sözler sarf eder. “Yunanistan Zümrüd-ü Anka kuşu gibi küllerinden yeniden doğacak. Şimdi kaybetme sırası Türklerdedir. Rusya büyük bir güç olarak bu özverili davada Yunanistan’ın yanında olacaktır. Yunanistan’ın düşünmesi gereken tek şey Antik çağdaki vatanlarını yeniden özgürlüğe kavuşturmak olmalıdır.”³⁴ Başta Almanya, Fransa, Britanya, İsviçre gibi bazı Avrupa ülkelerinde hatta Amerika ve Hindistan’da bile Yunanistan’a yardım etmek için komiteler kurulur ve bu

³¹ Hristos G. Evangelatou, *İ Filippines, En Athinai*, Atina, 1938, s. 16

³² “Ahde Vefa” her şeye rağmen Avrupa’nın, bağlayıcı bir unsur olarak, Yunanistan için kullandığı bir kelime değildi. İlk defa 1821 sonbaharında Paris’te düzenlenen bir kilise yardım davetiyesinin içinde Yunan tarihçi Ambroise Firmin Didot tarafından dile getirildi. Davetiyede “vefa” kelimesi tarihi bir olay ile bağlantı kurularak ifadeye sunulmuştu: “Konstantinopol’ün 15. yüzyıl ortalarında Türklerin eline düşmesi Avrupa’yı büyük bir üzüntüye sürüklemiştir. Şehrin düşmesinden sonra pek çok Yunan Türklerden kurtulmak için İtalya’ya kaçmayı başardı ve İtalya’nın bu naif ev sahipliğine karşılık bugüne değin emanet gördüğü o çok değerli bilgileri bize armağan etti. Yunanistan’ın bu şaheserlerinin okunması tüm Batı’ya güzel sanatlar, bilim, edebiyat gibi kavramların aşkını yeniden körüklemesini sağladı. Yardımı kabul etmiş Avrupa Yunanistan’a karşı bu kutsal görevi sahiplenmiştir. Şimdi ise bu vefanın ödenme zamanıdır.” (Denys Barau, “İ Paıdagogıku Prosengisitou Filellinismou”, Petros Pizaniias (edit), *İ Elliniki Epanastasitou 1821*, Kedros, Atina 2009, s. 190).

³³ Pizaniias (edit), a.g.e., s. 190.

³⁴ Dimitris İ. Farsolas, *O Aleksandros Puskin kai i elliniki epanastasi 1821-1829*, Filistor, Atina, 2001, s. 36-37).

komitelere her gelir grubundan bağışlar yapılarak paralar toplanır.³⁵Filhelen hareketinin önemli merkezlerinden biri olan Fransa'nın Paris şehrinde Filanthropiki İper ton Ellinon (Yunanları Destekleyen Yardımseverler) adıyla bir Filhelen komitesi Yunanistan'a 1.630.505 frang para yardımı yapmıştır. Aynı zamanda bu komite tüm Hıristiyan halklarını Yunanistan'daki mücadeleye çağıran bir bildiri de yayımlamıştır.³⁶Hollanda'da kurulan bir başka Filhelen komitesi de 7000 Hollanda guldeni destek amacıyla Yunanistan'a göndermiştir.³⁷ Toplanan bu bağışlar ile Yunanistan'a gönderilmek üzere silah, cephane ve yiyecek alınmıştır. Her milletten ve her dinden (Katolik, Müslüman, Yahudi) de insanlar bu komitelere üye olmuş ve destek vermiştir. Bu komiteler sadece mevcut dönem içinde Yunanistan'a desteğini verme amacıyla olmayıp aynı zamanda bağımsızlığını Osmanlı'dan alacak bir Yunanistan'ın geleceği için de çalışmalarını yürütmeye gayreti içine girmişlerdir.

2.1.1. Filhelen Komitelerinin Eğitim Desteği

Yardım komitelerinin bağımsızlık mücadelesi olarak gördüğü Mora isyanında öncelik verdiği temel konulardan bir diğeri de Yunan gençlerinin eğitim ve burs konusudur. Bilhassa savaş döneminde küçük yaşta annesiz ve babasız kalmış Yunanların eğitimi ile ilgili konulara öncelik verilmiş ve Yunanistan'daki okullara bu komitelerce daha çok tarih ve coğrafya konularını içeren bilimsel kitaplar gönderilmiştir. Komiteler aynı zamanda Yunanistan'da eğitimin belli bir seviyede ilerleyebilmesi için matbaaların açılması girişimlerinde bulunmuş ve bu matbaalara da çeşitli sayıda makine ve matbaa aletleri göndermiştir. Yeni okulların açılması, eğitim programlarının oluşturulması, Yunan gençlerinin eğitim burslarının sağlanması komitelerin organize olduğu bir diğer önemli konudur. Filhelen komiteleri özellikle savaşta aileleri ölmüş yetim ya da maddi imkânı kısıtlı olan Yunan çocukların Avrupalı bir aile tarafından himaye altına alınması konusunda Yunanistan ile önemli bir ağ oluşturmuştur. Bazı Avrupalı aileler bu tür çocukları evlat edinmek için komitelere dilekçe ile başvurmuş ve eğitim masraflarını üstlenmek istediklerini beyan etmişlerdir. Komitelerin gözetiminde eğitim bursu alan çocuklardan bazıları da Mora isyanında etkin rol almış Kanaris, Botsaris ve Miaoulis gibi kleftlerin çocuklarıdır. İsviçreli Filhelen banker Jean Gabriel Eynard,

³⁵ Filhelenizm Almanya başta olmak üzere İngiltere ve Fransa'da etkin bir şekilde varlık göstermiştir. Fransa, Antik Yunan sanat ve felsefesinin etkisi dışında, Fransız İhtilali'nin varoluşunu Antik Yunan'a bağladığı için; yine İngiltere Filhelenlerin önde gelen ismi İngiliz şair Lord Byron etkisiyle Yunan davasına sahip çıkmışlardır. Özellikle pek çok Alman öğrenci, ekseriyetle üniversite öğrencileri, Antik Yunan hayranlığından kaynaklanan içgüdüsel bir sevgiyle Mora isyanına destek vermiş ve bağımsızlık için çeşitli çalışmalar yürütmüştür. Bayyera Kralı I. Ludovikos (daha sonra Yunanistan bağımsızlığını aldığı anda oğlu Kral Otto Yunanistan'ın başına geçmiştir) bağımsızlık mücadelesi olarak gördüğü Mora isyanına manevi desteğinin dışında iki milyon frank para yardımıyla bulunarak ekonomik destek de sağlamıştır. (Anninos, *a.g.e.*, s. 17). Ayrıca Yunan'a karşı büyük hayranlık besleyen Bayyera Kralı I. Ludovikos Yunanperverliğini Yunanistan'a yazdığı "Mesolongi Alınmadı" şiirindeki dizelerle şöyle açıklamaktadır: *Mesolongi yenilmezliğiyle dimdik ayakta/Bu güzel duyguyla zevk alayım/ Bu hazla sarhoş olayım/ Yıldırımdan kurtulan Mesolongi.* (Evangelatou, *a.g.e.*, s. 68).

³⁶ Avrupa Hıristiyan halklarının örgütlenmesi açısından yayınlanan bu bildiri 19. yüzyılda Yunan davası için örgütlenen Avrupa'nın bundan tam sekiz yüzyıl öce gerçekleşen Haçlı Seferleri ruhuyla benzer iz düşümlerini göstermektedir. Romantizm potasında eritilen Filhelenizm modern çağın yeni Haçlı ordusu olarak da okunabilir.

³⁷ Evangelatou, *a.g.e.*, s. 65-67.

bu üç kleft çocuğunun tüm eğitim masraflarını bizzat kendisi üstlenmiştir.³⁸ Eğitim bursu alan Yunan gençler Almanya ve İsviçre başta olmak üzere pek çok Avrupa ülkelerine gönderilerek özellikle dini ve ahlaki duygularını canlandıracak eğitim programlarına dâhil edilmiştir.³⁹ Örneğin Marseille’de yerel bir örgütlenme olan Eterias Hristianikis İthikis (Dini Değerler Derneği) başkanı Nikolas Tuluzan bu çocukların dini ve vicdani sorumluluklarını yeniden uyandıracak bir eğitim sisteminin uygulanabileceği özel bir okulun açılması gerekliliğini vurgulamıştır.⁴⁰ Özellikle Yunan çocukların din eğitimi Avrupalı Filhelenlerin ekseriyetle önemsedikleri bir başka konudur. İnsan ruhunun ve davranışının şekillenmesinde önemli bir araç görülen din eğitimi aslında Filhelen ruhu içinde Hıristiyanlık birliğinin de olduğu gerçeğini ortaya koyar. Nitekim British and Foreign School Society din eğitimini “*Yunanların yeniden manevi doğuşunu hızlandıracak*” bir motor güç olarak tanımlamıştır.⁴¹ Avrupa için Yunan çocukların eğitim süreçleri sadece Yunanistan’ın geleceğine katkıda bulunmayacak aynı zamanda Yunanistan’ın özgürleşmesi durumunda iki ülke çıkarlarına hizmet edecek bir köprü vazifesi de kuracaktır. Kısaca Avrupa’nın Mora isyanı sırasında Filhelenizm ruhunu da derinden etkileyen bu büyük eğitim desteğinin sadece kültürel değil politik bir hedefi de bulunmaktadır. Böyle bir maddi-manevi himaye yalnızca Yunanistan için atılmış bir adımın ötesinde Romantizm rüzgârlarının yoğun hissedildiği Avrupa kolektif belleğine de olumlu mesajlar gönderen bir politik eylem niteliğindedir. Yunan çocuklara Avrupa’da burs verilerek eğitimlerinin sağlanması belli bir süre sonra kültür hareketinden çıkıp bir nevi propaganda tarzı bir harekete dönüşmüştür. Örneğin Eylül 1924 tarihinde geleneksel kıyafetleri (fustanella) içinde iki Yunan bursiyer Londra sokaklarında komite üyesi bir İngiliz tarafından dolaştırılmış, bu yürüyüş pek çok İngiliz vatandaşının coşkun tezahüratı ve alkışı ile karşılık bulmuştur. Öyle ki bu gösteri amaçlı yürüyüşün sonunda İngiliz Borsasında Yunan tahvilleri değerinin çok üstünde bir seyir izlemiş, borsada Yunan şirketlerinin kâğıtları değerinin çok üstünde satılmıştır.⁴² Bu tür eylemler artık bir moda gibi Avrupa’nın pek çok yerinde de alışılmış görüntüler olarak sergilenmeye başlanır.

2.1.2. Filhelen Komitelerinin Askerî Desteği

Avrupa’da kurulan komitelerin bir başka desteği Yunanistan’daki askeri birlikler için her tür tıbbi ve yiyecek yardımını sağlamak olmuştur. Aynı zamanda askeri hastanelerin kurulmasında ve hastanelerde görevlendirilecek doktorların gönderilmesinde de önemli destek sağlamışlardır. Örneğin İngiliz Filhelen Lord Byron 5 Ocak 1824 tarihinde Mesolongi’ye geldiğinde yanında pek çok savaş malzemesi, silah yapımında kullanılacak araç-gereç, top ve tüfek, Yunanistan’da savaşan Filhelen askerler için tıbbi malzeme, ilaç ve kendi özel doktorunu getirmiştir. Filhelen komitelerine üye olan Avrupa’nın önde gelen bilim adamları,

³⁸ Nitekim 1 Mayıs 1826 tarihinde Filhelen gazetelerden biri olan Le Constitutionnel’de “*bu çocukların tüm giderleri vasisi olan Fransa tarafından karşılayacaktır*” haberi yer almaktadır.

³⁹ Eğitim bursu alan Yunan çocuklardan yirmisi İngiltere, on dokuzu Fransa/Paris, üçü İsviçre/Lozan ve on sekizi İsviçre’de Krallığın Filhelen Derneğinde eğitimlerini sürdürmüşlerdir. (Pizaniyas (edit), *a.g.e.*, s. 176).

⁴⁰ Pizaniyas (edit), *a.g.e.*, s. 173.

⁴¹ *a.g.e.*, s. 183.

⁴² William Saint Clair, *That Greece Might Still be Free. The Philhellens in the War of Independence*, Oxford University Press, Oxford, 1972, s. 213-214.

milletvekilleri, tüccarları ve üst rütbeli askerleri Yunan davasına gönüllü hizmet etmiştir. Döneme hâkim olan özgür düşüncenin de etkisiyle her millettten, toplumun her kesiminden ve her yaştan birçok insan, çoğunlukla genç kuşaktan üniversite öğrencileri, hiçbir zorluk ve engel gözetmeksizin Yunanistan'a giderek Osmanlı Devleti'ne karşı verilmiş bu silahlı mücadelede etkin rol üstlenmiştir. Madalyonun öteki yüzündeki bir diğer gerçek Mora isyanına destek veren Filhelenlerin hepsinin sadece Romantik akımın etkisiyle ya da bağımsızlık ruhunu besleyen duygularla Yunanistan'a gelmediği yönündedir. Bunların arasında yerleşik düzeni olmayan maceraperestler ya da Mora isyanı ile maddi kar sağlayacağını düşünen bazı fırsatçılar da vardır. Öte yandan Avrupa'da Napolyon Savaşlarından sonra işsiz kalan askerler, bilhassa Waterloo Savaşından sonra terhis edilmeleriyle birlikte, Mora isyanını meslekî kariyerleri için bir fırsat olarak görmüş ve bu doğrultuda Yunanistan'a gelmişlerdir. Bununla birlikte 1699 Karlofça Antlaşması ile gerileme dönemine giren ve Avrupa'da "hasta adam" olarak nitelendirilen Osmanlı Devleti'ne sınır olan bağımsız bir Yunanistan Avrupalı siyasetçiler için ileride faydaya dönüşebilecek bir fırsat olarak da düşünülmüştür. Tüm bu siyasi, sosyal ve ekonomik nedenler 19. yüzyıl başlarında pek çok gönüllü Filhelenin Avrupa'dan askeri destek vermek için Yunanistan'a gelmesine vesile olmuştur. Özellikle Fransa'nın Marseille limanından Yunanistan'a gelen Filhelenler arasında sıradan insanların yanı sıra Avrupa'nın ileri gelen ailelerine mensup olan soylu kişiler, yüksek rütbeli askerler ve üst düzey meslek gruplarından insanlar da yer almaktadır. Bu dönemde Romantizm akımının Avrupalı pek çok Filhelen üzerinde yarattığı duygu öylesine yoğunur ki Yunan topraklarına geldiklerinde Antik Yunan'ın devamı olarak gördükleri Yunanistan'da yeniden Antik dönemin izlerini bulacaklarını hayal etmişlerdir. Örneğin İngiliz Filhelen Thomas Gordon Ağustos 1821 yılında Yunan topraklarına vardığında gözü yaşlı bir şekilde bağırarak mutluluğunu şu cümlelerle dile getirir: "*Muthuyum. Tarihten okuduğum ve atalarımın duyduğum onca şeye bizzat gözlerimle şahit oldum. Ve sen İpsilanti, sen Sparta Kralı Leonidassın, sen Themistoklessin, Miltiadissin Periklessin. Bu yüzden de çok şanslısın!*"⁴³ Yunanistan'a böylesi yoğun duygularla gelen ve Antik Yunan'ı yeniden bulma hayalinde olan bazı Filhelenler için mevcut durum, sonrasında hayal kırıklığı da yaratmış ve geldikten çok kısa bir süre sonra hüsranda içinde tekrar ülkelerine geri dönmüşlerdir.⁴⁴

⁴³ İakovos D. Mihailidis, *1821, İ Gennisi enos Ethnous-Kratous*, C. III, Ethniki Trapeza, Atina, 2010, s. 131.

⁴⁴ Hayal kırıklığı yaşayan Filhelen grubun sayısı azımsanmayacak kadar fazladır. Özellikle Romantizm döneminde eser veren sanatçılar hiç görmedikleri Yunanistan'ı imgelerken hayal güçlerinde yarattıkları ve Antik Yunan öğeleriyle süsledikleri bir Yunanistan tasvir etmişlerdir. Bu tasvirler ışığında Yunanistan'ı tanıyan pek çok Filhelen de Yunanistan'a geldiğinde bu betimlemenin çok dışında bir gerçekle yüzleşmek zorunda kalmıştır. Mesela Yunan davasına kalben ve madden gönül vermiş en önemli Filhelen Lord Byron bile çoğu zaman hayal kırıklığı yaşamış ve bunu da birçok kez dile getirmiştir. "*Yunanları severim(!). Hergelikle üstlerine yok. Türklerin cesareti haricinde tüm olumsuz taraflarını almışlar. Yunan halkının özgürlüğü için savaşmak hoşuma gidiyor ancak şu dönemin Yunan ırkı da midemi bulandırıyor. Onlara üzülüyorum fakat Türklerden daha iyi olduklarına da inanmıyorum. Hatta pek çok açıdan Türklerin daha iyi olduğunu da düşünüyorum.*" (Kaynak: J. Kennedy, *Conversation on religion with Lord Byron*, London, 1830, s. 471).Yine Yunan davasına tam destek veren Puşkin de dönem dönem yaşadığı hayal kırıklığını Yunanlıları "hırsız ve döneç" olarak nitelendirerek göstermiştir. Ancak

Filhelenizm, eğitim ve kültürel desteğin dışında, etkilerini Filhelenlerin oluşturduğu askeri birliklerin kurulmasında da göstermiştir. İlk Filhelen birliği, Dimitris İpsilantis'in maddi desteğiyle Haziran 1821'de, ikinci birlik de bu tarihten iki ay sonra yine bir Filhelen olan İngiliz Albay Thomas Gordon önderliğinde Yunanistan'a gelmiştir. İsyanı destek vermek için Avrupa'nın farklı coğrafyalarından Yunanistan'a gelen bu birlikteki askerler Yunan vatanına bağlı kalacaklarına dair yemin ettikten sonra orduda göreve başlamışlardır. Yunan ordusu içinde ayrı/özel bir birlik olan ve savaş karşılığında ufak bir ücret/maaş⁴⁵ alan bu askerlerin oluşturduğu askerî birliğe "Filhelenler Taburu" (Tagma ton Filellinon) denilmiştir. Filhelen taburunu oluşturan bu askerler Yunanistan'ın yeni üniforma sağlayacak ekonomik gücünün olmamasından dolayı savaşa fustanella yerine kendi ülkelerinin üniformalarıyla katılmışlardır. Yunan ordusu içinde ayrı bir tabur olduklarının belli olması için de bellerine sadece kırmızı bir kuşak bağlanmıştır. Filhelen taburunda yer alan askerlere günlük üç yüz dirhem ekmek, yirmi beş dirhem pirinç, yüz dirhem et ve elli dirhem şarap öğün olarak verilmiştir. Ordu içinde yer alan bu askerlerden yaya olanlara on dört kuruş, atlılara yirmi beş kuruş,⁴⁶ topçulara yirmi kuruş, üst rütbeli askerlere ise yüz elli kuruş her ay Yunan yönetimi tarafından maaş olarak verilmiştir.⁴⁷ İlk Filhelen taburu 12 Mayıs 1822'de İtalyan asker Petros Tarella tarafından Yunanistan'ın Korint şehrinde kurulur. Bu taburu iki bölük oluşturmaktadır. Çoğunlukla Alman ve Polonyalılardan oluşan ilk bölüğün başında İtalyan Albay Andreas Danias, Fransız ve İtalyanlardan oluşan ikinci bölüğün başında ise İsviçreli Albay Ludovikos Sevalie bulunmaktadır. İki bölükten oluşan bu Filhelen taburu direkt olarak Yunan ordusuna ve Fenerli siyasetçi Aleksandros Mavrokordatos'a bağlı bir askeri kanat olarak varlık göstermiştir. 4 Temmuz 1822 yılında Epir bölgesinin Arta şehrine bağlı Peta köyünde, Yunan kaynaklarında Peta Muharebesi olarak geçen ve Yunanistan'ı Türk hâkimiyetinden kurtarmak amacıyla düzenlenen askerî sefer Filhelen taburunun katıldığı ilk silahlı mücadeledir. Bu muharebede Aleksandros Mavrokordatos yönetimindeki Yunan ordusu Reşit Mehmet Paşa⁴⁸ önderliğindeki Osmanlı ordusuna karşı büyük bir yenilgiye uğramıştır.⁴⁹ Bu muharebeye üç yüze yakın Filhelen askerinden yüz seksen katılmak için yola çıksa da sadece yüz asker savaşa katılabilmiş, katılan yüz askerden ise ancak on yedisi son anda kurtularak hayatta kalabilmiştir. Altmışa yakın asker hayatını kaybetmiş ve geri kalanın akıbetinin ne olduğu konusunda net bir bilgiye ulaşılamamıştır. Muharebede ölen altmış Filhelen askerinin on üçü İtalyan, yirmi dokuzu Alman, altısı Fransız, ikisi İsviçreli, dördü Polonyalı, üçü

tüm bu hayal kırıklıklarına rağmen her ikisi de hiçbir zaman Yunan bağımsızlık mücadelesi olarak gördükleri Yunan davasından kişisel desteklerini çekmemişlerdir.

⁴⁵ İsyân döneminde oluşturulan Yunan yönetimi maddi açıdan maaşları ödeyecek güce sahip olmadığından çoğu zaman ödemeleri senet olarak yapmaktaydı. Bu senette Yunanistan'ın bağımsız olması durumunda Filhelenlere savaştığı her ay için Yunan topraklarından birer dönüm arsa alacakları taahhüt edilmekteydi. (Anninos, *a.g.e.*, s. 34).

⁴⁶ Yunan kaynaklarında grosia olarak geçen para birimi Osmanlı döneminde Yunan topraklarında geçerli olan ve kullanılan Türk Lirasıdır.

⁴⁷ Anninos, *a.g.e.*, s. 34.

⁴⁸ Yunan kaynaklarında Reşit Mehmet Paşa, Kıoutahis (Kütahis) olarak geçmektedir. (Tasos Vournas, *İstoria tis neoteris kai sinhronis Elladas*, I. cilt, Pataki Yayınları, Atina, 2011, s. 116).

⁴⁹ Vournas, *a.g.e.*, s. 115-116

Danimarkalı, biri de Hollandalı, Avusturyalı ve Mısırlı olarak kayıtlara geçmiştir.⁵⁰ Filhelenler tarafından kurulan ilk tabur Peta mağlubiyeti sonucu varlığını sadece 2 ay koruyabilmiş ve bu muharebenin ağır yenilgisinden sonra da tamamen dağılmıştır. Peta yenilgisinden sonra sayıları büyük ölçüde azalan Filhelenlerin bazıları gerek yaşadığı hayal kırıklığından gerek kendi aralarında yaşadıkları anlaşmazlıklardan gerekse 1823 yılında Yunanistan'daki iç savaşın olumsuz koşullarından dolayı ülkelerine geri dönmüşlerdir. Geride kalan az sayıdaki Filhelen asker ise Mesolongi'ye gidip mücadelelerini burada bulunan Lord Byron ile birlikte sürdürmüşlerdir. 1822-1825 yılları arasında dağılmış birlikler olarak savaşan Filhelenler 1825 yılında Fransız General Charles Nicolas Fabvier önderliğinde yeni bir çabayla bir araya getirilmiş ve ikinci Filhelen taburunu kurmuşlardır. Ancak bu ikinci tabur ilk tabur zamanından daha kısıtlı imkânlar altında mücadelelerini sürdürmüştür. Örneğin Filhelen askerlere günlük öğün olarak sadece ekmek, yağ ve şarap ile günde sadece on beş kuruş maaş verilebilmiştir. Üst düzey askerler ise normal askerlere oranla iki kat fazla yemek ve maaş almışlardır. Kurulan bu ikinci Filhelen taburun da ömrü çok uzun olamamış ve Mayıs 1827'de Faliro Muharebesi'nde uğradığı yenilgiyle tamamen yok olmuştur.

2.1.2.1. 1821 Yunan İhtilal'nda Hayatını Kaybeden Filhelenler⁵¹

Millet	Savaşa Katılım Sayısı	Ölü Sayısı
Alman	342	142
Fransız	196	60
İtalyan	137	42
İngiliz	99	21
İsviçreli	35	11
Polonyalı	30	11
Hollandalı/Belçikalı	17	3
Amerikan	16	3
Macar	9	6
İsveç	9	4
Danimarkalı	8	3

⁵⁰ Anninos, *a.g.e.*, s. 35, 50.

⁵¹ Konstantinos Paparrigopoulos, *İstoria tou Ellinikou Ethnous-İ Elliniki Epanastasi (1821-1832)*, C. XII, Ekdotiki Athinon, Atina, 1977, s. 323.

İspanyol	9	4
Diğerleri ⁵²	33	3
TOPLAM	940	313

1821 Mora isyanında yer alan Filhelenlerin hiçbir zaman resmi sayılarına ulaşamamıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri Filhelenlerin dağınık birlikler halinde Yunanistan'da savaşmış olmalarıdır. Üstelik muharebelerde hastalıktan, kendi içlerinde yaşadıkları çatışmalardan ölen ya da yaşanan hayal kırıklığı ile ülkelerine dönen Filhelenlerin belli bir düzen içinde kayda alınması mümkün olamamıştır. İki yüz seksen altı Filhelen isminin yazılı bulunduğu ve şu an Atina Savaş Müzesinde sergilenen katalog ilk olarak Yunanistan'da 1884-1892 yılları arasında yayın hayatını sürdüren Evdomas dergisinde yayınlanmıştır. Bu katalog 1860 yılında İsviçreli Filhelen Fornezi tarafından düzenlenmiştir. Ancak kataloğa geçen iki yüz seksen altı rakamının tam veriler olup olmadığı dönemin katalog tutma şartları düşünüldüğünde kesin bir netlik göstermemektir. Nitekim pek çok Yunan kaynağında bu rakamın çok üstünde Filhelenin Mora isyanında yer aldığı ifade edilse de bu konuyla ilgili hiçbir resmi kayıt da tutulamamıştır. Her ne kadar bir İngiliz Filhelen kendi imkânları dâhilinde bu konuyla ilgili bir arşiv oluşturma çabası içine girmişse de Mesolongi Muharebesindeki yenilgiyle bu katalog da yok olmuştur.⁵³ Bu konuyla ilgili bir başka çalışma Atina'da Alman gazeteci Rosner tarafından Estia gazetesinde yayınlanmıştır. Bu çalışmada özellikle Alman Filhelenler hakkında bilgi verilmektedir. Bu bilgiler dâhilinde Rosner dört yüz yirmi üç Filhelenin 1821 Mora isyanına katıldığını ve bu sayının yüz elli beşinin Almanlardan oluştuğunu vurgulamaktadır. Yine çalışma içinde mücadelede ölen Almanların isimleri, öldükleri yer ve zamanla ilgili bilgiler de bulunmaktadır.

⁵² 1821 Mora isyanına katılan Filhelenlerden biri de Mısırlı Davussi adında bir Müslüman'dır. Yunan kaynaklarında bu kişinin Napolyon'a bağlı Memluklu bir asker olduğu ve Napolyon Savaşları bitince Mısır'a döndüğü ve sonrasında ailesiyle yaşadığı miras kavgasından ötürü Fransa'ya gittiği bilgisi verilmektedir. 1821 Mora isyanı başladığında Yunanlara destek vermek için savaşa katılır ve Peta Muharebesinde hayatını kaybeder. (Anninos, *a.g.e.*, s. 21).

⁵³ Evangelatou, *a.g.e.*, s. 7.

“Yunanistan bağımsızlık uğruna mücadele eden ölümsüz Filhelenler’in ismini bu levhaya büyük bir minnetle yazmaktadır.” P.Zografou-I.Makrigiannis.⁵⁴

Filhelenler Yunanistan’da askeri faaliyetlerinin dışında kültürel faaliyetlerde de bulunmuşlardır. Filhelenlerin ilk Yunanca gazetesi olan Ellinika Hronika (Yunanca Vakayinameler) İsviçreli Doktor Ioannis Iakovos Mager tarafından Haziran 1824 yılında Mesolongi’de çıkarılmıştır. 1824-1826 yılları arasında yayın faaliyetinde bulunan ve haftada iki kere çıkan bu gazetenin editör ve yazar kadrosu Filhelen gruptan oluşmaktadır. Mesolongi başta olmak üzere Yunanistan’ın diğer şehirleri ve yabancı basında Yunanistan ile ilgili çıkan haberler gazetenin içinde yer alan başlıca konulardır. Bunun dışında gazete Korfu, Kefalonya, Zakynthos, Lefkada ve İthaki gibi İyonya adalarına, Yanya, Mısır-Kahire ve İstanbul’a da gönderilmiştir.⁵⁵ Ellinika Hronika’nın sadece Yunanca çıkmasından dolayı yayın grubu gazetenin Avrupa’da da okunması ve Avrupa’nın Yunanistan’daki gelişmeleri rahat takip etmesi açısından 1824 yılında İngilizce ve Fransızca da çıkan Ellinikos Tilegrafos (Yunan Telgrafi) gazetesini kurmuşlar fakat bu gazetenin ömrü Ellinika Hronika kadar uzun olamamış ve 1826 yılında gazete kapanmıştır.

Sonuç

18. yüzyılın son çeyreği Avrupa ve Dünya tarihinin farklı konjonktürlerden incelendiğinde tarihi bir kırılma noktası olarak kabul edilir. Fransız İhtilali gibi önemli bir siyasi gelişim yeni bir sosyal düzenin de habercisi olarak tüm tarih yazımlarında ünlü Bizans ifadesiyle “i arhi tu telus” yani sonun başlangıcı olarak kabul görür. Fransız Devrimi skolâstik düşüncüyü sekülerizme, despotizmi demokrasiye, mutlak otoriteyi halk egemenliğine, önyargıları aklın ve bilginin

⁵⁴ Atina Savaş Müzesi 2015.

⁵⁵ Gazete ile ilgili detaylı bilgi için bkz: Kostas Mager, *İstoriatou Ellinikou Tipou*, Cilt I (1476-1828), Grafeio pnevmatikon ipresion, Atina, 1960.

temellendirildiği ideolojilere, dogmatizmi ampirizme dönüştürdüğü bir motor güç olarak 19. yüzyılın siyasal gelişmelerinin yorumlanması açısından önemli bir role sahiptir. Kendisinden sonraki devrimlere örnek teşkil eden bu siyasî devrim sadece devrim köklerini beslememiş aynı zamanda daha çok sanat, edebiyat ve felsefe kollarında kendini gösterecek yeni bir akıma da öncülük etmiştir. 1789 Fransız Devriminin hemen akabinde ortaya çıkan Romantizm 19. Yüzyıl sonlarına kadar Avrupa toplumları üzerinde var olmanın sembolü haline gelmiş güçlü bir akım olarak kendini göstermiştir. Filhelenizm de Avrupa'nın siyasî, sosyal ve kültürel bağlamda kabuk değiştirdiği bu yüzyılda Antik Yunan kültürüyle kurduğu yakın ilişki sonucu ortaya çıkar. Yeni dünya inşasının üçlü sac ayağı sayılan Rönesans, Reform ve Aydınlanma çağı, Avrupa'nın Antik dönem ile kurduğu bu sıcak bağı oluşturmuş ve akabinde yaşanan Fransız Devrimi ve Romantik dönem de bu bağın köklerinin bugünkü Antik Yunan torunları gördükleri Yunanlar ve Yunanistan'a bağlı olduğu sonucunu doğurmuştur. Antik Yunan hayranlığının sonucu olarak karşımıza çıkan Filhelenizm, Yunanistan'ın siyasî tarihinde Avrupa ile organik bağını sürekli yenileyen temel unsur olarak varlığını her zaman sürdürmüştür. Öyle ki 1941 yılında Yunanistan'ı işgal eden Antik Yunan hayranı Adolf Hitler bile Antik Yunan torunlarının topraklarına girmek zorunda olmasından duyduğu üzüntüyü dile getirmekten çekinmez.1821 Mora isyanı her ne kadar Fransız İhtilali'nden etkilenmiş olsa da Fransız İhtilali gibi içten gelen bir volkanik patlama değildir. Avrupa güdümlü bir uyanışın millî bilince dönüştürüldüğü bu süreç (1821-1829) Osmanlı İmparatorluğu'na karşı verilen silahlı bir isyan hareketidir. Ekonomik ve bilinç bakımından Avrupa'nın o dönem oldukça gerisinde bulunan Yunanistan'ın bu silahlı mücadelesini kesintisiz sürdürecektir güç Avrupa'daki Filhelenizm hareketidir. Filhelenizm gibi güçlü bir akımın oluşumundaki üç temel neden Fransız Devrimi, Almanya'nın erken dönem Alman Romantizminde Antik Yunan'a dönüşü/keşfi ile oluşan Yunan hayranlığı ve bir Filhelen olan Lord Byron'un Yunan misyonerliği ile İngiltere'yi bu doğrultuda etkilemesidir. Avrupa'nın üç büyük devletinin maddî ve manevî desteğini alan Yunanistan sadece kendi imkânlarıyla kolayca sonuca ulaşamayacağı bir bağımsızlık mücadelesi vermiştir. Avrupa desteği ile birlikte edinilen bu bağımsızlıkta çağın devrimci ruhu ve bu ruhun Yunanistan'ın içinde ve dışında yarattığı etkiler de göz ardı edilemez. Filhelenizm, Avrupa'nın dinî açıdan örgütlenmesini de kolaylaştıran bir tutkal görevini görmüştür. Bu nedenle isyan döneminde pek çok Filhelen sadece kültürel ve sosyal faaliyetler içerisine girmemiş aynı zamanda dinî faaliyetlerde de bulunmuştur. Bu nedenle Filhelenizm çoğunlukla Yunanistan'ın yanında Osmanlı'ya karşı tek din (Hıristiyanlık) ve tek kimlik (Avrupa) olarak örgütlenmiş bir yapılanmadır. Filhelenizm sekiz yıl süren Mora isyanında her zaman zirveye tutunmuş bir güç olarak da kendisini göstermemiştir. Yunanistan'a Antik Yunan'ı bulacağı umuduyla gelen pek çok Filhelen için şahit oldukları manzara bazen hayal kırıklığı niteliğindedir. Çünkü edebî romantizmin kendini hayalcilik hatta santimentalizm denen aşırı hissîlik olarak gösterdiği bu dönemde Viktor Hugo gibi pek çok Avrupalı sanatçı hiç gitmediği ve görmediği Yunanistan'ı kendi hayal dünyasında tezahür ettiği gibi eserlerine yansıtmıştır. Böyle bir hayalin peşine düşen bir Filhelen ise resmedilenin zıddında bir tabloyla karşılaştığında öfkeyle karışık bir hayal kırıklığı da yaşamıştır. Bu öfkeli tepki, Gabriel Vauthier'in ifade ettiği üzere dönem dönem yerini sert üsluplu ifadelere

bırakır: “Yunanlar bir grup köpek sürüsünden oluşuyor. Yunanistan bazılarının düşündüğü gibi değil. Yunan insanlığın en çirkin yüzü, en aşağılık köle...” Ancak Filhelenizm ateşi yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen sönmez bir ateş olarak varlık göstermiştir. Özellikle Sakız ve Mesolongi’deki Türklere karşı yenilgiler Filhelenizm duygusunu coşkuyla arttırmış ve Yunanistan’a daha çok desteğin gelmesine neden olmuştur. Sonuç olarak 1821 Mora İsyanı Filhelenizm sayesinde kazanılmış bir savaştır. Navarin’de dönemin büyük güçleri Fransa, Britanya ve Rusya’nın yardımı olmasaydı bugün Yunanistan bir devlet kurma şansına sahip olamayacaktı. Nitekim özgürlük Yunanistan’a Avrupa’nın sunduğu bir hediyedir. Yunanistan da bu hediye karşılığında ilk anayasaları olan 1822 Anayasası’nın II. Bölümünün 3. maddesinde “Yunanistan’a gelen ve burada kalmak isteyen yabancılar da Yunan vatandaşıdır” yasa maddesiyle Filhelenlere vatandaşlık hakkı tanır.

KAYNAKÇA

- ANNINOS, Babis, *İ Filellines tou 1821*, Ekdoseis Galaksia, Atina, 1925.
- AURELIUS, Marcus, *Kendime Düşünceler*, Oda Yayınları, İstanbul, 2009.
- BARAU, Denys, “İ Paidagogiki Prosengisi tou Filellinismou”, Petros Pizantias (edit), *İ Elliniki Epanastasi tou 1821*, Kedros, Atina, 2009.
- CARR, Edward Hallett, *Tarih Nedir?*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.
- CLAIR, William Saint, *That Greece Might Still be Free. The Philhellens in the War of Independence*, Oxford University Press, Oxford, 1972.
- CLOGG, Richard, *Modern Yunanistan Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.
- ÇİĞDEM, Ahmet, *Toplum: Kavram ve Gerçeklik*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.
- ÇOTUKSÖKEN, Yusuf, *Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Cem Yayınları, İstanbul, 1992.
- EVANGELATOU, Hristos G., *İ Filellines*, En Athinais, Atina, 1938.
- FARSOLAS, Dimitris İ., *O Aleksandros Puskin kai I elliniki epanastasi 1821-1829*, Filistor, Atina, 2001.
- HEREDOT, *Biblio/Istoria II, Efterpi*, Zitros, Atina, 2014.
- HOBSBAWM, Eric, *Devrim Çağı (1789-1848)*, Dost, Ankara, 2013.
- HORNBLOWER, Simon & SPAWFORTH Anthony (edit), *The Oxford Classical Dictionary. The Ultimate Reference Work on the Classical World*, Oxford University Press, Oxford, 1996.
- http://gfragoulis.blogspot.com.tr/2010/09/blog-post_22.html (Erişim Tarihi: Nisan 2015)
- <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8/syn06.pdf> (Erişim Tarihi: Nisan 2015)
- KALIOPOULOS, Ioannis S., *To elliniko zitima (1797-1821)*, University Studio Press, Atina, 2011.
- KEELEY, Edmund, *İ Kavafiki Aleksandria*, İkaros, Atina, 2004.
- KENNEDY, J., *Conversation on religion with Lord Byron*, London, 1830.
- KİTROMİLİDİS, Pashalis, *Iosipos Moisiidakas. Oı suntetagmenes tis valkanikis skepsis ton 18. aiona*, Morfotiko İdrimatis Ethnikis Trapezas, Atina, 1985.
- Le Constitutionnel, 01.05.1826.

- KULA, Onur Bilge, *Batı Felsefesinde Oryantalizm ve Türk İmgesi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012.
- MAGER, Kostas, *İstoria tou Ellinikou Tipou*, Cilt I (1476-1828), Grafeio pnevmatikon ipresion, Atina, 1960.
- MANOLOPOULOS Leonidas, *İ Genesi kai oi protes xriseis tou haraktirismou Filellin kata tin arhaiki kai klasiki epohi*, Egnatia, C. II, Selanik Aristoteles Üniversitesi, Selanik, 1990.
- MARX Karl, “The Bourgeoisie and the Counter-Revolution”, David Fernbach (edit), *The Revolutions of 1848*, Hammondsworth: Penguin Books, London, 1973.
- MIHAILIDIS, İakovos D., 1821, *İ Gennisi enos Ethnous-Kratous*, Cilt III, Ethniki Trapeza, Atina, 2010.
- PAPARRİGOPOULOS Konstantinos, *İstoriatou Ellinikou Ethnous-İ Elliniki Epanastasi (1821-1832)*, C. XII, Ekdotiki Athinon, Atina, 1977.
- SOBOUL Albert, *1789 Fransız İnkılâbı Tarihi*, Cem Yayinevi, İstanbul, 1969.
- SUNTOMOROU Gavril (edit), *Heredot, Biblio/İstoria I-II-III*, Zitros, Atina, 2009.
- VOURNAS Tasos, *İstoria tis neoteris kai sinhronis Elladas*, C. I, Pataki Yayınları, Atina, 2011.
- WATSON-SETON Hugh, “On Trying To Be A Historian Of Eastern Europe”, Dennis Deletant&Harry Hanak (Edit), *Historians As Nation-Builders*,
- YERULANOS, Stefanos, *K.P. Kavafis-Apokrifi İstoria*, Miltos, Atina, 2014.
- YÜCEL, Tahsin, “Fransız Coşumculuğu”, *Türk Dili Dergisi*, Yazın Akımları Özel Sayısı, Sayı 349, Ankara, 1981, s. 59-83.
- ZORZOS Grigoris, *İ Aiti kai i Elliniki Epanastasi tou 1821*, Create Space, Atina 2010.

GAZETELER

- Eleftherotupia, 21.03.2004.
Macmillan Press, London, 1988.